

טו. מתי לקצר

"לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה"⁶¹ –

זוהי הדרך הישרה
אשר בידינו מסורה
להנחיל את התורה.
אשר על כן
עליך לעשות כן:

1. ביאורים קצרים – כתיבה תמציתית

לא תבוא בַּאֲמָרִים
בביאורים והסברים
ארוכים ומיותרים
כי ההכברה במילים
והמשפטים הכפולים
יגרמו לסרבולים
ודברייך יישארו 'מעורפלים',
כתיבה איכותית
היא כתיבה תמציתית
כדרך הנבונים
שבדרכי הכתיבה מבינים

61. פסחים (ג ע"ב). ופירש רש"י (ד"ה וכל היכא): "לפי שמתקיימת גירסא שלה יותר מן הארוכה", והיינו שקל לתלמיד לזכור.

ובפשטות, הכוונה להסבר קולע בלא התארכויות וסרבולים מיותרים ('קצר וקולע ולא ארוך וצולע'). אי נמי הכוונה היא לשלב הראשון בשיעור שבו על הרב לשנות ולבאר את עיקרי הדברים בלא להכנס תוך כדי כך לפרטים או לפלפולים והסתעפויות, ורק לאחר מכן יפרט את הפרטים והדקויות או יכנס לפלפולים. או אפשר שהכוונה לשלב האחרון שבו על הרב לסכם את עיקרי השיעור בדרך קצרה ותמציתית.

דבריהם מכוונים
בקוצר מילים
שתוכן רב מכילים⁶²
ועל דבר שכבר אמרו
שוב לא יחזרו
זו כתיבה מסודרת
ואין בה מילה מיותרת⁶³.

62. כדברי הרמב"ם (באגרותיו, מאמר תחיית המתים): "אם יכולתי לשום כל התלמוד בפרק אחד, לא שמתי אותו בשני פרקים".
מכאן נלמד: א. שיש מעלה בקיצור, שלכן אם היה באפשר, היה הרמב"ם שם התלמוד בפרק אחד בלבד. ולכן הוא גם לא שם בשלושה פרקים, שזו כבר אריכות יתרה שאינה נצרכת; ב. ויחד עם זאת אין לקצר יתר על המידה, כי אז הדברים יהיו סתומים מדי, כמוסים וחתומים. ומטעם זה הרמב"ם באמת לא שם התלמוד בפרק אחד.
נמצא, הדרך המובחרת היא דרך האמצע – לא להאריך מדי ולא לקצר מדי. כך הדברים יהיו מסודרים ובהירים.
ידוע שרש"י, לאחר שסיים את ביאורו לש"ס, החליט לגונזו משום שנוכח כי הביאורים ארוכים מדי. וכתב מהדורה חדשה, אך גם אותה גזז מכיוון שבה הדברים באו מדי בקיצור. ואז כתב את המהדורה השלישית, שהיא בידינו עד היום.
כללו של דבר, אין להאריך באופן שייגרם סרבול, ומאידך אין לקצר באופן שהדברים יהיו חתומים מדי. בכלל זה, נכון להביא ביאורים נוספים, דוגמאות, משלים והמחשות כאשר יש בזה צורך להבהרת העניינים, וכפי שיבואר לקמן בכלל טז ובכלל לו, יעוי"ש.
63. יש לנהוג עפ"י הכלל, שיש לעיין הרבה ולכתוב מעט, ולא לעיין מעט ולכתוב הרבה. על הביאור להיות קצר, בהיר וממוקד, בבחינת מועט המחזיק את המרובה.
בכלל זאת יש להימנע מכפל מילים ללא צורך. למשל: אמרו חז"ל, יגעת ומצאת תאמין. ועוד אמרו חז"ל, אם אין קמח אין תורה. המילה 'חז"ל' השנייה מיותרת. בדומה לזה: רשב"י הייתה תורתו אומנותו ועסק בתורה מתוך התבודדות ופרישות מהעולם. במקום 'בתורה' די לכתוב 'בה'.
על דרך זו, אין לכפול את שם המפרש באותו קטע. אין לכתוב: הקשה המהרש"א... ותירץ המהרש"א, ש... אלא: הקשה המהרש"א... ותירץ, ש... אין לכתוב: ביאר בשפת אמת... והוסיף השפת אמת, כי... אלא: ביאר בשפת אמת... והוסיף, כי... אלא אם הוזכרו מפרשים אחרים בינתיים, שאז יש לחזור על שם המפרש.

2. להביא רק את העיקר והמבורר

בכתיבת ספרים
יש למחברים
להתרכז בדברים
היותר עיקריים

עצה חשובה: לאחר העלאת דברים על הכתב או בהקלדה, מאוד חשוב לעבור עליהם שוב, ולהתבונן האם ישנה בהם אריכות יתירה או כפל דברים שניתן לקצר וללטש. ובד"כ בכל חזרה אכן המחבר מוצא טעם להגיה ולטש את הדברים.

אביא כאן דוגמה לכתיבה קצרה ומסודרת ולעומתה כתיבה ארוכה ומסורבלת. למעשה, התוכן אחיד בשני הטקסטים וכל ההבדל הוא בכמות המילים והבהירות.

דוגמה לכתיבה קצרה: חשוב לדעת: בכתיבה עדיף לנקוט תמיד בקיצור, כי הוא משפר את הבהירות, ואילו האריכות גורמת לסרבול הטקסט ומקשה על ההבנה של הלומדים.

דוגמה לכתיבה ארוכה: אכתוב כאן המלצה שחשוב לדעת אותה: כשאדם כותב, תמיד עדיף שהוא ינקוט בדרך קצרה מאשר שיינקוט בדרך ארוכה. הסברא והטעם שעומדים בבסיס של ההמלצה הזאת הם שהדברים הקצרים הם יותר בהירים לעומת הדברים הארוכים, שכן כאשר אדם מאריך בכתיבה זה גורם שהטקסט יהיה מסורבל וגם ממילא זה מקשה על הלומדים שבינו היטב ובנקל את מה שהם לומדים, את מה שאתה כתבת להם, יהיה להם קשה להבין אם הדברים ארוכים, אבל כשאתה מקצר, לעומת זאת, זה משפר את הבהירות ואז ממילא גם הלומדים את דברך יבינו יותר טוב ובנקל את הדברים שאתה כתבת להם. צריך לדעת את זה. זאת המלצה חשובה. אז בקיצור, תשים לב כשאתה כותב לא להאריך, ותמיד תשתדל לקצר כי תמיד עדיף לנקוט בקיצור מאשר באורך.

למעשה, עיקר הסוד של הכתיבה התמציתית הוא בכך שהיא **מסודרת**. ממצים כל עניין באופן שלא נצטרך לחזור אליו שוב, ורק אז עוברים לעניין הבא. לא קופצים מעניין לעניין לפני מיצוי העניין הראשון, כי אז נצטרך לחזור שוב לעניין הראשון וייווצר סרבול.

(אמנם יש מקרים יוצאים מן הכלל שבהם כן חוזרים על דבר שכבר נאמר, כגון בסיכום או כשרוצים להדגיש עניין מסוים). למשל בדוגמה הנ"ל של הכתיבה הקצרה, היא נפתחה במעלת הקיצור שמשפר את הבהירות, והמשיכה בשלילת האריכות שגורמת לסרבול ומקשה על הבנת הלומדים. כעת כבר אין צורך לחזור שוב לעניין הראשון (מעלת הקיצור), כי כבר מובן שבכתיבה בקיצור אין סרבול והיא מקילה על ההבנה. את עניין הכתיבה המסודרת ביארנו עוד לקמן בכלל כח (כותרת משנה 2 ושם בהערה 137), יעוי"ש.